

نقد و بررسی نکات قوت و ضعف سند راهبردی گذران اوقات فراغت

سندی خالی از پاسخ به سوالات اصلی

مطابق با آن چه گفته شد، سند راهبردی گذران اوقات فراغت سعی داشته است که مبتنی بر واقعیت و آمار و روش علمی موضوع اوقات فراغت را بررسی و برای بهبود آن سندی راهبردی که ۵ سال آینده را ترسیم می کند، تدوین کند. با توجه به حجم مطلب و تاکیدی که بر مطالعات پایه و پیش نیاز (حدود ۷۰ درصد حجم سند) شده است با این حال صورت مسئله اوقات فراغت زائر مبهم است.

هر چند در دو بخش انتهایی سند نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها بر اساس نظر سنجی و نیازسنجی از زائران و کارشناسان بیان شده است اما با توجه به این که در قسمت مبانی و مطالعات به خوبی اصل موضوع فراغت حل نشده است، این سند سخن و حرفی تازه برای این موضوع ندارد.

همان طور که خود سند بیان کرده است، بخش زیادی از آمار و اطلاعات از طرح های مطالعاتی و پژوهشی گذشته، بوده است که توسط دستگاه های مختلف تهیه شده و در این سند ضمن اشاره دوباره به تحلیل آن ها پرداخته شده است. هر چند این سند به فرصت ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت به خوبی اشاره کرده و سعی داشته است مطابق اصول علمی ابتدا به مفاهیم پایه بپردازد اما نه تنها در این بخش بلکه در ادامه مسیر هم این مفاهیم پایه مبهم مانده است. این سند هیچ گاه به این سوال که «آیا اوقات فراغت به معنی تفریح و لذت جویی است و اوقات فراغت زائری که این سند به دنبال ساماندهی آن است، بر این مبنا است؟»، پاسخ شفاف و شجاعانه ای نداده است.

در بخش مبانی این سند می گوید که باید در اوقات فراغت جهت گیری الهی داشته باشد اما در بخش بیان راهکارها و راهبردها رنگ و بوی کمی از این الهی بودن به چشم می آید. نکته دیگر این است که مسئله اوقات فراغت و آن چه در این سند آمده است، بیشتر از آن که متوجه زائر باشد، متوجه خود شهروندان مشهدی است. به طور نمونه این سند مدعی است که امکاناتی که گردشگر جذب کند در مشهد کم است یا به علت هزینه و سختی رفت و آمد مراجعه به ییلاقات و جاذبه های طبیعی شهر مشهد کم شده است، طبیعتاً از آن جا که شهروند نسبت به زائر زمان بسیار بیشتری را در شهر می گذراند، مسلماً موضوع اوقات فراغت برای وی محسوس تر است.

منظور نگارنده این است که همان طور که سند اوقات فراغت زائر می گوید، هدف زائر از سفر به شهر مشهد زیارت حرم مطهر امام رضا (ع) است نه پر کردن اوقات فراغت. چه خوب است که از زائران شهر مشهد سوال شود که «آیا در مسیر رفت یا برگشت از مشهد، برنامه دیگری برای دیدن جاذبه های گردشگری و طبیعی دیگر شهرهای همچون استان های شمالی دارند یا خیر؟»

داشتن جاذبه گردشگری و طبیعی با رویکرد مذهبی یا غیر مذهبی و سیستم اطلاع رسانی و حمل و نقل مناسب نه تنها هیچ عیبی ندارد بلکه حسن است اما با این نگاه که شهروندان مشهدی در اولویت هستند نه این که بگوییم باید جاذبه های فرهنگی و طبیعی را توسعه بدهیم تا زائر از آن استفاده کند چرا که زائر با هدف «زیارت حرم مطهر علی بن موسی الرضا (ع)» آمده است.

سوال اصلی درباره اوقات فراغت زائر باید این باشد که «آیا زائر باید عمده وقت خود را در حرم مطهر رضوی و مراکز وابسته به زیارت طی کند یا خیر؟»

این سند هر چند اطلاعاتی درباره میزان استفاده زائر از برنامه های داخل حرم داده است اما هیچ آسیب شناسی و برنامه ای پیشنهادی برای آن نداشته است. متأسفانه این سند با وجود جمع بندی بسیاری از مشکلات واقعی زائران که هیچ کس منکر آن نیست آسیب شناسی از رویکرد پرداختن به موضوع اوقات فراغت طی سال های گذشته نداشته است. مثل این که موج های آبی و پدیده شانددیز بیشتر از حرم مطهر رضوی یا به موازات آن در اذهان هم وطنانمان مانده است. نکته دیگر درباره سند راهبردی گذران اوقات فراغت این است که مسئله تغییر زمان در این سند کمتر مورد توجه قرار گرفته است. هر چند این سند راهبردی برای ۵ سال آینده یعنی سال ۹۵ است اما با توجه به شرایط کشور و کندی اجرایی شدن راهبردها، قطعاً راه به جایی نخواهد برد، همان طور که به راحتی دو سال از انتشار این سند گذشته و هیچ اتفاقی نیفتاده است.

هر چند این سند ادعای راهبردی بودن را دارد اما بیشتر از این که نگاه کلان و راهبردی داشته باشد، به جمع آوری اطلاعات و آمار و مسائل جزئی پرداخته است که در جای خود مفید است اما مسئله اصلی زائر را که استفاده حداکثری از فرهنگ زیارت و حرم مطهر رضوی است حل نمی کند.

طی یک نظر سنجی نحوه گذران اوقات فراغت زائران را بررسی کرده است. این نظر سنجی به دنبال آن است که زائران حضرت رضا (ع) غیر از زیارت و حضور در حرم رضوی وقت خود را چگونه می گذرانند. در این زمینه سهم موضوعاتی مثل خرید، حضور در اماکن تفریحی و گردشگری و ... از اوقات حضور زائر در مشهد مشخص شده است. بررسی گزارش این نظر سنجی خالی از لطف نیست.

بخش دوم: نیازسنجی و ترسیم چشم

در بخش دوم این سند که عنوان نیازسنجی و ترسیم چشم انداز را دارد، پژوهشگر ابتدایه بررسی و تحلیل وضع و روند جاری اوقات فراغت و زیرساخت های آن بر اساس اطلاعات موجود و از طریق نظر سنجی و نیازسنجی از فعالان و صاحب نظران پرداخته است که در نهایت چشم اندازی مطابق با سندهای بالادستی همچون ایران ۱۴۰۴، چشم انداز بلندمدت آمایش استان خراسان رضوی، چشم انداز توسعه و عمران کلانشهر مشهد، چشم انداز و استراتژی شهر مشهد در افق ۱۴۰۴ یا محوریت شهرداری مشهد و چشم انداز فرهنگ زیارت ترسیم شده است.

در چشم انداز بخش اوقات فراغت، مشهد شهری است با کارکردهای زیارتی - سیاحتی منحصر به فرد، مفرح و برخوردار از زیرساخت ها و

بخش سوم: تحلیل و هدف گذاری

چشم انداز

بخش سوم این سند نیز در تحلیل و هدف گذاری چشم انداز ضمن بررسی ضعف ها، قوت ها، فرصت ها و تهدیدها برای عوامل کاستی و عوامل پیشبرنده اهداف سند، راهبردهای مرتبط و سازمان های درگیر را مشخص می کند. در تعیین الزامات اجرایی شدن این سند و چشم انداز، غنی سازی اوقات فراغت نیز مهم ترین مسائل پیش رو مسائل مدیریتی، مسائل زیر ساختی، مسائل حمل و نقل و مسائل اطلاع رسانی عنوان و هر کدام را تشریح می کند.

فاصله زیادی داشته است.

بازار رضا با کارکرد تجاری ۳۹۸ و پارک ملت و کوهسنگی با کارکرد فرهنگی - تفریحی به ترتیب با امتیازهای ۳۷۲ و ۳۵۹ در سطح اول جاذبه ها پس از حرم مطهر، قرار داشته اند.

در سطح دوم جاذبه ها نمایشگاه بین المللی با ۱۸۴ امتیاز، بازار مرکزی با ۱۷۹ و مجموعه تجاری سیاد با ۱۱۰ امتیاز قرار داشته اند که کارکردشان تجاری بوده است.

در سطح سوم این جاذبه ها خواجه ربیع، پیر پالان دوز و گنبد خشتی با کارکرد مذهبی - فرهنگی - تاریخی، موزه و باغ نادری با کارکرد تاریخی و فرهنگی و سپس پارک جنگلی وکیل آباد و کوهستان پارک شادی با کارکرد طبیعی - تفریحی قرار داشته اند.

در ادامه عملکرد جاذبه ها و فضاهای تفریحی و سیاحتی شهر در جذب زائر و گردشگران مذهبی بررسی شده که نشان می دهد مراکز خرید مهم ترین مکان هایی هستند که مورد استقبال زوار و گردشگران قرار گرفته است.

بازدید از موزه ها، جاذبه های تاریخی شهر مشهد و خارج از شهر نیز از نظر آماری بررسی شده است.

در ادامه برای بررسی ظرفیت ها و قابلیت های توسعه گردشگری در راستای غنی سازی و توسعه اوقات فراغت زائران به وضعیت موجود اشاره شده است. نتیجه بررسی ها مبین آن است که مجموعه حرم و بارگاه ملکوتی حضرت رضا (ع) با کارکرد مذهبی - فرهنگی - تاریخی به عنوان جاذبه پیشر و بنیادی ترین جاذبه شهر و منطقه با ۶۸۰ امتیاز بالاترین رتبه را کسب کرده و با دیگر جاذبه های شهر